

Vladimir Klemenčič⁺

**PROSTORSKI DEJAVNIKI ZA LOKACIJO PROIZVODNIH CELIC
NA OBMOČJU KS ČRNE NA KOROŠKEM**

1. UVOD

Družbeno-ekonomski razvoj Slovenije po drugi svetovni vojni označuje intenzivna industrializacija, ki jo spremlja zgoščevanje prebivalstva in gospodarskih dejavnosti v ozkih rečnih dolinah in kotlinah. Do visoke stopnje koncentracije je torej prišlo v ravnem ekološko občutljivem pokrajinskem sistemu, kjer so tudi pomembni vodni viri in rodovitna zemlja. Na drugi strani pa se večja delež slabo poseljenega ali neposeljenega sveta, zlasti v višjih in kraških območjih Slovenije, depopulacija pa spremlja tudi zmanjševanje obsega kulturne pokrajine. Zaradi navedenih značilnosti se manjša delež obdelovalnih površin, slabša se ekološka kvaliteta življenja. Dosedanji planski ukrepi za razvoj turizma in kmetijstva niso dali zadovoljivih rezultatov in niso bistveno zmanjšali negativnih trendov migracij v doline in kotline.

Razvoj tehnologije in informatike, možnosti hitrega prenosa informacij, robotizacija in avtomatizacija pa prinaša v industrijsko proizvodnjo revolucionarne spremembe. Omogoča tudi organizacijo dislocirane proizvodnje v proizvodnih celicah izven zgoščenih območij. Z vidika organizacije proizvodnih celic je razpršena poselitev pravzaprav ugodna, saj je večina manjših slovenskih naselij prometno dokaj dobro povezanih. Z možnostjo organizacije proizvodnih celic dobiva Slovenija dodatne objektivne možnosti za pospešen policentričen gospodarski razvoj, zasnovan na dekoncentraciji industrije. Vendar je potrebno predhodno celovito

⁺Dr., univ. prof., Oddelek za geografijo, Filozofska fakulteta, Univerza Edvarda Kardelja, 61000 Ljubljana, Aškerčeva 12.

Gradivo so zbrali študentje III. letnika 1984/85. Pri statistični obdelavi gradiva in pri pripravi kart so sodelovali Drago Perko, Uroš Horvat in Damjana Počkaj. Za računalniško obdelavo sta gradivo pripravila dr. Dušan Plut in mag. Anton Gosar.

osvetliti vse pozitivne in negativne posledice organizacije proizvodnih celic na podeželju (oblikovanje naselij, poselitve, prometnih povezav, odnos do drugih uporabnikov prostora, varstvo in urejanje okolja).

V prvi fazi naše raziskave ugotavljanja prostorskih pogojev za lokacijo proizvodnih celic (PC) na modelnem območju KS Črna na Koroškem izhajamo iz treh skupin prebivalcev (142 anket):

- dnevni migranti, zaposleni v Železarni Ravne,
- brezposelni,
- delavci na začasnem delu v tujini

in njihovega stavbnega fonda (objektov za bivanje in gospodarskih poslopij).

Pri večini anketirancev, zaposlenih v Železarni Ravne, je pripravljenost za oddajo oziroma izkoriščanje stavbnega fonda v kmečkem domu ali samotni kmetiji, stari ali novejši endružinski hiši zelo velika.

V raziskavi smo naleteli na številne probleme opredeljevanja prostorskih dejavnikov za lokacijo PC:

- Razpoložljivi stavbni fond. Novogradenj naj ne bi bilo, ampak le adaptacije notranjih prostorov, kar ne bi spremenilo videza pokrajine.
- Ustreznost kvalifikacije delovne sile. Med pripravljenimi je (ob lastni udeležbi s prostorom) delovna sila, ki danes opravlja v Železarni Ravne različne delovne naloge; vodstvena dela in dela s posebno specializacijo so bolj ali manj vezana na delo v sami Železarni Ravne. Drugi bi bili prilagodljivi za delo v PC v svojem lastnem prostoru ali prostoru svojih staršev (kmetija, stanovanjska hiša, starejša večstanovanjska hiša ali kak drug prostor).
- Pri presoji prostorskih dejavnikov smo upoštevali tudi infrastrukturno opremljenost in prometnogeografski položaj posameznih lokacij, primernih za dislocirane obrate. Pri tem mislimo na prometno dostopnost, opremljenost s telefonom, vodovodom, kanalizacijo, lastnim prevoznim sredstvom (avtomobilom).

Ob upoštevanju vsega zgornjega smo izluščili 31 lokacij in zainteresiranih kandidatov v ožji izbor za lokacijo PC.

Ker med prostorskimi dejavniki za lokacijo PC niso pomembni le mikrogeografski dejavniki, t.j. tisti, ki so vezani na posamezne lokacije, je celotna raziskava zajela več študij, ki se lotevajo naslednjih problematik:

- Prebivalstvo in dnevna migracija delovne sile,
- Industrializacija koroške regije, ki nam z vpogledom v dosedanji razvoj industrije omogoča presojo lokacij PC na osnovi pretekle industrializacije.
- Študija o razpoložljivih lokalnih energetskih virih za izgradnjo malih HE za potrebe morebitnih PC ali celičnih tozdov.
- Za širšo presojo PC je zelo pomembno tudi kmetijstvo. Industrijska proizvodnja ne bi smela biti kmetijstvu konkurenčna, temveč dopolnilna dejavnost.
- V raziskavo so bili vključeni tudi problemi vegetacije oziroma širši problemi biogeografije in varstva okolja.
- Turizem, ki lahko pomeni dilemo pri lociranju PC, saj zgoščenost območja širšega koroškega prostora terjajo ohranjanje vrednot prostora za rekreacijo prebivalstva, ki tu prebiva.
- Med vzroke praznjenja prostora sodi tudi pomanjkljiva oskrba in možnost zadovoljevanja potreb prebivalstva po izobraževanju, zdravstvu in izkoriščanju prostega časa.
- Posebej pomembno pa je tudi vprašanje notranjega prometnega in komunikacijskega omrežja.

Med rezultate našega dela sodi izbor 31 lokacij, ki so ustrezne za iskanje dejanskih lokacij za PC. Del teh lokacij ima razpoložljivi prostor, ustrezno kvalifikacijo delovne sile ali infrastrukturo ter osebno pripravljenost dnevnega migranta, da v njegovih prostorih Železarna Ravne locira PC. Imamo še več skupin, kjer posamezna lokacija izpolnjuje več ali manj pogojev za lokacijo PC.

Že v uvodu velja opozoriti, da je po naši presoji med 31 primeri 10 takih, ki izpolnjujejo vse objektivne pogoje (element lastništva, pripravljenosti, zgradbe, poklica, infrastrukture) za organizacijo PC.

Na osnovi dosedanjih rezultatov raziskave posameznih lokacij PC lahko zaključimo, da je v nadaljevanju potrebno proučiti bivalne pogoje dnevnih migrantov, brezposelnih in delavcev na začasnem delu v tujini v KS Žerjav in Mežica ter vse samotne kmetije in opuščene hiše na celotnem območju KS Črne, Mežice in Žerjava. Le tako bomo lahko zasnovali celotno omrežje s stališča posameznih lokacij in s stališča sistema lokacij PC.

Naloga je opravljena tako, da ima sleherni anketiranec svojo identifikacijsko številko. Celotno gradivo, ankete, izpise anket, obdelavo gradiva v zbirnih tabelah spremljajo te številke anketiranih, tako da lahko uporabnik (Železarna Ravne) dobi vse parcialne podatke za vsako posamezno lokacijo.

2. NEKATERE ZNAČILNOSTI KS ČRNA, POTREBNE ZA ORGANIZACIJO PC

Bravnavana regija ima specifične fizičnogeografske poteze, zaradi katerih doživlja tudi specifičen družbeno-ekonomski razvoj.

Je del alpskega sveta z osrednjim ozkim dolinskim dnom, stranskimi dolinami in vmesnimi slemenimi. KS Črna se deli na dva značilna dela: območje velike koncentracije prebivalstva v dolini Meže in v stranskih dolinah ter območje redke poselitve po slemenih v obliki samotnih kmetij.

Dolinski svet je bil že ob koncu druge svetovne vojne pod močnim vplivom industrializacije, kar je privedlo do lokalne zgostitve prebivalstva v Črni kot spalnem naselju s funkcijo mikrocentra.

V Črni število prebivalstva stalno narašča (od 729 prebivalcev leta 1869 na 2655 leta 1981 - tabela 1). Tako znaša delež prebivalcev Črne v KS Črna kar 73,2%. V naseljih izven doline je število prebivalcev v glavnem

naraščalo do 1931, kasneje pa je nazadovalo na 970 ali 26,8% prebivalcev KS Črne v 6 naseljih. Tega ne moremo šteti za pravo depopulacijo, ampak pomeni oblikovanje strukture pretežno kmečkega prebivalstva pod vplivi urbanizacije in industrializacije z odtegotovanjem delovne sile in obliki odselitve ali dnevne migracije delovne sile.

V razvoju prebivalstva se kažejo v glavnem tendence po zmanjšanju števila družinskih članov. Od leta 1900 razpada tradicionalna kmečka družina z velikim številom članov in se do 1981 izoblikuje urbana družina. Povprečno število družinskih članov se v celotni KS približuje slovenskemu povprečju. Razlike med hribovjem in dolinami se manjšajo.

Tabela 1: GIBANJE ŠTEVILA PREBIVALSTVA V KS ČRNA 1869 - 1981

naselje	1869	1880	1890	1900	1910	1931	1948	1953	1961	1971	1981
Bistra	178	182	163	162	168	136	126	155	178	146	117
Javorje	253	244	264	273	320	460	281	282	272	232	171
Koprivna	493	485	469	466	443	397	330	296	279	249	209
Ludranski vrh	232	248	204	197	214	253	215	167	183	123	110
Podpeca	327	365	515	744	1140	1117	850	820	710	502	330
Topla	87	73	84	76	79	73	56	62	54	38	33
Skupaj	1570	1597	1699	1918	2364	2436	1858	1782	1676	1290	970
Črna	729	698	706	772	975	1052	1518	1890	2219	2369	2655
Skupaj %	68,3	69,6	70,6	71,3	70,8	69,8	55,0	48,5	43,0	35,3	26,8
Črna %	31,7	30,4	29,4	28,7	29,2	30,2	45,0	51,5	57,0	64,7	73,2
KS Črna	2299	2295	2405	2690	3339	3488	3376	3672	3895	3659	3625
obč. Ravne								22001	24210	26879	
KS Črna %								17,7	15,1	13,5	

Naselje	1869	1910	1931	1948	1961	1971
	1981	1981	1981	1981	1981	1981
Bistra	152	144	116	107	152	124
Javorje	148	187	269	164	159	135
Koprivna	236	212	190	158	133	119
Ludranski vrh	211	194	278	195	166	112
Podpeca	99	345	338	258	215	152
Topla	263	239	221	170	164	115
Skupaj:	162	244	251	192	173	133
Črna	27	37	40	57	84	89
KS Črna	63	92	96	93	107	101
obč. Ravne					82	90

Starostna struktura je ugodna, saj je v hribovskih in dolinskih predelih velik delež mladih prebivalcev (30%), medtem ko je nad 60 let starega prebivalstva relativno malo (12-16%) (tabela 2).

Primerjava aktivnega prebivalstva po panogah dejavnosti (tabela 3) med leti 1961-1981 pokaže, da se delež aktivnega prebivalstva v okoliških naseljih ni bistveno spreminjal (okoli ene tretjine). V omenjenih naseljih prevladujejo primarne dejavnosti, katerih delež v povprečju presega dve tretjini. Izjema je naselje Podpeca, kjer je s 74% zelo velik delež sekundarnih dejavnosti. Delež terciarnih in kvartarnih dejavnosti je še vedno zelo majhen, v povprečju pod 6%.

V naselju Črna se je delež aktivnega prebivalstva v dvajsetletnem obdobju povečal za 10%. To naselje ima trikrat več aktivnega prebivalstva kot vsa ostala naselja KS skupaj. Polovica aktivnih prebivalcev je zaposlenih v sekundarnih dejavnostih, deleža terciarnih in kvartarnih dejavnosti pa močno presejata delež primarnih dejavnosti.

Tabela 2: PREBIVALSTVO V KS ČRNA PO SPOLU IN STAROSTI 1981

naselje	spol	sk.		št. prebivalcev								% prebivalcev			
		št.	%	0-9	10-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	0-19	20-39	40-59	60-79
Bistra	M	65	55,6	10	9	17	7	8	10	9					
	Ž	52	44,4	5	8	8	2	9	8	7					
	sk.	117		15	17	25	9	17	18	16	27	29	30	14	
Javorje	M	93	54,4	6	27	19	6	13	10	12					
	Ž	78	45,6	13	17	8	8	12	11	9					
	sk.	171		19	44	27	14	25	21	21	37	24	27	12	
Koprivna	M	101	48,3	21	19	15	8	17	18	11					
	Ž	108	51,7	17	16	15	9	9	12	22					
	sk.	209		38	35	30	17	26	30	33	35	22	27	16	
Lutranski vrh	M	64	58,2	11	13	10	8	9	5	8					
	Ž	46	41,8	4	5	9	4	7	7	10					
	sk.	110		15	18	19	12	16	12	18	30	28	25	16	
Podpeca	M	167	50,6	20	24	32	31	18	13	29					
	Ž	163	49,4	19	17	22	17	26	20	32					
	sk.	330		39	51	54	48	44	33	61	27	34	23	18	
Topla	M	16	48,5	2	1	1	2	2	3	5					
	Ž	17	51,5	1	5	3	1	2	4	1					
	sk.	33		3	6	4	3	4	7	6	27	21	33	18	
Skupaj	M	506	52,2	70	93	94	62	67	59	74	31	30	24	15	
	Ž	464	47,8	59	76	65	41	65	62	81	30	23	27	17	
	sk.	970		129	171	159	103	132	121	155	31	27	26	16	
Črna	M	1259	50,3	178	205	251	190	165	152	117	30	35	25	9	
	Ž	1242	49,7	176	178	233	153	154	163	183	29	31	26	15	
	sk.	2501		354	383	484	343	319	315	300	29	33	25	12	
KS Črna	M	1765	50,8	248	298	345	252	232	211	191	31	34	25	11	
	Ž	1706	49,2	235	256	298	194	228	225	264	29	29	27	15	
	sk.	3471		483	554	643	446	451	436	455	30	31	26	13	
obč. Ravne	M	12912	49,8								33	35	24	9	
	Ž	12995	50,2								31	31	25	13	
	sk.	25907									32	33	24	11	

Tabela 3: AKTIVNO PREBIVALSTVO PO PANOGAH DEJAVNOSTI V KS ČRNA
1961 - 1981

naselje	št. akt. preb.		I. dej.		II. dej.		III. dej.		IV. dej. ⁺	
	1961	1981	1961	1981	1961	1981	1961	1981	1961	1981
Bistra	59	49	49	38	5	10	2	1	-	-
Javorje	101	66	82	37	14	19	2	3	3	7
Koprivna	96	56	82	36	6	14	1	3	4	3
Ludranski vrh	58	43	51	26	6	12	1	1	-	3
Podpeca	207	113	14	10	157	84	25	12	8	7
Topla	22	9	18	8	3	1	-	-	-	-
Skupaj	543	336	296	155	191	140	31	20	15	20
Črna	687	1090	66	84	408	635	83	179	111	186
KS Črna	1230	1426	362	239	599	775	114	199	126	206
obč. Ravne	8032	11549	1552	801	4806	6370	1021	2372	534	1954

⁺I. primarne dejavnosti
 II. sekundarne dejavnosti
 III. terciarne dejavnosti
 IV. kvartarne dejavnosti

naselje	% akt. preb.		I. dej.		II. dej.		III. dej.		IV. dej.	
	1961	1981	1961	1981	1961	1981	1961	1981	1961	1981
Bistra	33,1	41,9	83	78	9	20	3	2	-	-
Javorje	37,1	38,6	81	56	14	29	2	5	3	10
Koprivna	34,4	26,8	85	65	6	25	1	5	4	5
Ludranski vrh	31,7	39,1	88	61	10	28	2	2	-	-
Podpeca	29,2	34,2	7	9	76	74	12	11	4	6
Topla	40,7	27,3	82	89	14	11	-	-	-	-
Skupaj	32,4	34,6	54,5	46,1	35,2	41,7	5,7	6,0	1,8	6,0
Črna	31,0	41,1	9,6	7,7	59,4	58,3	12,1	16,4	16,2	17,1
KS Črna	31,6	39,3	29,4	16,8	48,7	54,3	9,3	14,0	10,2	14,4
obč. Ravne	36,5	43,0	19,3	6,9	59,8	55,2	12,7	20,5	6,6	16,9

Pri razvoju naselij - števila hiš oziroma stanovanj (tabela 4,5) se kaže, da je v hribovskih naseljih depopulacija, ki je bila zasnovana na opuščanju poselitve hiš malih kmetov ali kajzarjev, že zaključena, saj dosedanje raziskave kažejo, da so ostale poseljene predvsem tiste samotne kmetije, ki zagotavljajo možnost preživljanja družine z gozdom ali kmetijstvom, z delom zunaj kmetijstva oziroma s kombinacijo vseh treh virov.

Tabela 4: ŠTEVILO STANOVANJ (HIŠ) V KS ČRNA

leto	Bistra	Javorje	Koprivna	Ludranski vrh	Podpeca	Topla	sk.okoliška naselja	Črna	KS Črna	obč. Ravne
1900	26	82	69	36	59	12	284	96	380	
1910	26	92	69	33	90	12	322	102	424	
1971	37	44	50	29	140	8	308	633	941	5969
1981	27	46	54	30	111	8	276	789	1065	7814

Tabela 5: STANOVANJA V KS ČRNA PO LETU IZGRADNJE IN PO OPREMLJENOSTI Z NAPELJAVO 1981

naselje	št. stan.	leto izgradnje				opremljenost z napeljavo			
		do 1918	1918 - 46	1946 - 60	1960 - 81	vodov. kanal. el.tok	vodov. el.tok	samo el.tok	brez napeljave
Bistra	27	5	5	10	7	26	-	1	-
Javorje	46	12	3	4	25	26	11	7	2
Koprivna	54	10	4	12	19	37	10	5	2
Ludranski vrh	30	15	1	9	5	14	8	3	5
Podpeca	111	63	9	7	31	95	11	4	1
Topla	8	6	-	-	2	8	-	-	-
Skupaj	276	111	22	42	89	206	40	20	10
Črna	789	142	74	173	395	759	9	19	2
skupaj %	100	40	8	15	32	75	14	7	4
Črna %	100	18	9	22	50	96	1	2	0
skupaj %	25,9	44	23	20	18	21	82	51	83
Črna %	74,1	56	77	80	82	79	18	49	17
KS Črna	1065	253	96	215	484	965	49	39	12
obč. Ravne	7814	1135	584	1647	4324	7277	294	191	46

Menimo, da prihaja ideja o lokaciji dislociranih PC ravno v pravem času. Tehnologija dela v kmetijstvu sprošča delovno silo, kar pri odraslih prebivalcih samotnih kmetij pospešuje iskanje zaslužka zunaj kmetijstva. Velikost kmetije (tabela 6), pa tudi obseg razpoložljivega gozda sta že pod velikostjo, ki bi lahko preživljala gospodinjstvo.

Tabela 6: GOSPODINJSTVA V KS ČRNA IN NJIHOVI KMETIJSKI SKLADI 1981

						I - imajo kmečko gospodarstvo		N - nimajo kmečkega gospodarstva		
		1 - uporabljena zemljišča (skupaj)								
		2 - le obdelovalna zemljišča								
		3 - št.dvoosnih traktorjev								
		4 - št.glav velike živine								
Naselje		št. gosp.	%	velikost (ha)		povp.vel.(ha)				
				1	2	1	1	2	3	4
Bistra	sk	27		358	112	31,3			8	79
	I	22	81,5	351	112		16,0	5,1	8	79
	N	5	18,5	-	-				-	-
Javorje	sk	46		924	199	21,5			17	210
	I	32	69,6	906	198		28,3	6,2	17	209
	N	14	30,4	18	-				-	1
Koprivna	sk	56		976	174	17,8			14	171
	I	38	67,9	976	173		25,7	4,6	13	171
	N	18	32,1	1	-				1	-
Ludranski vrh	sk	30		395	113	28,6			8	79
	I	21	70,0	394	113		18,8	5,4	8	78
	N	9	30,0	-	-				-	1
Podpeca	sk	102		259	93	35,9			8	81
	I	33	32,4	257	92		7,8	2,8	8	80
	N	69	67,6	2	1				-	1
Topla	sk	8		464	286	61,6			6	68
	I	8	100	464	286		58,0	35,8	6	68
skupaj	sk	269		3379	975	28,9			61	688
	I	154	57,2	3348	974		21,7	6,3	60	685
	N	115	42,8	21	1				1	3
Črna	sk.	782		593	176	29,7			7	85
	I	60	7,7	544	171		9,1	2,9	7	85
	N	722	92,3	50	5				-	-
KS Črna	sk	1051		3972	1151	29,0			68	773
	I	214	20,4	3892	1145		18,2	5,4	67	770
	N	837	79,6	71	6				1	3
obč. Ravne	sk	7834		13378	5011	37,5			434	4607
	I	1128	14,4	13065	4951		11,6	4,4	430	4581
	N	6706	85,6	313	60				4	26

Če hočemo v naslednjih desetletjih zagotoviti poseljenost prostora z življenjskimi razmerami, ki bodo podobne razmeram v dolini, je možnost kombinacije pridobivanja dohodkov iz agrarnih in neagrarnih dejavnosti zelo primerna. To bi dosegli prav z razmeščanjem t.i. PC po samotnih kmetijah. Če želimo to doseči, je potrebno kmetijsko proizvodnjo organizirati na enako visoki stopnji tehnologije, kot je predvidena avtomatizacija in robotizacija nekmetijske proizvodnje v okviru kmetijskih obratov.

Za oblikovanje PC pa je še zlasti pomembno, da že veliko samotnih kmetij dnevno oddaja delovno silo v Železarno Ravne ali v kak drug obrat. Posebej je treba poudariti, da so dnevni migranti (tabela 7) sinovi še danes aktivnih kmetov, lastnikov samotnih kmetij. Kolikor nam ne bo uspelo zagotoviti neagrarnega delovnega mesta v obliki dislociranih PC, obstajata dve nevarnosti: da se sin kmeta odseli bližje delovnemu mestu, kar pomeni staranje prebivalstva, ki se še ukvarja z delom na zemlji; ali da sin kmeta in potencialni lastnik kmetije ostane dnevni migrant, hkrati pa postopoma opušča kmetijsko proizvodnjo.

Obrobna hribovska naselja s samotnimi kmetijami lahko tako postanejo spalna naselja. Posledice tega bi se kazale v ogozdovanju in nadaljnjem rušenju ravnotežja med kmetijskimi in gozdnimi površinami.

Vse številnejše izobraževanje otrok za različne neagrarne poklice in s tem nastajajoča delovna sila različnih kvalifikacij narekuje oblikovanje neagrarnih delovnih mest tudi v hribovskih območjih samotnih kmetij. Oblikovanje dislociranih PC na samotnih kmetijah sodi med poti, ki vodijo k vzdrževanju kulturne pokrajine ob ustrezni zagotovitvi socialnega statusa. To pa je socialni status urbane družbe, ki ni več vezan na ročno delo na ekonomsko neustrezno velikih kmetijah, temveč izhaja iz prepletenosti pridobivanja dohodka iz kmetijstva in neagrarnih dejavnosti.

Učinkovitost dislociranih PC kot pokrajinsotvornega dejavnika lahko torej vidimo le v prepletenosti s kmetijstvom, turizmom in gozdarstvom.

Tabela 7: OSNOVNE SKUPINE PREBIVALSTVA V KS ČRNA LETA 1981

- 1 - zaposleni v kraju bivanja
 2 - zaposleni v drugem kraju v isti občini
 (dnevni migranti)
 3 - zaposleni v drugi občini SRS
 4 - zaposleni v drugi SR ali v tujini

naselje	sk.	zaposleni				učenci		študen- tje
		1	2	3	4	OS	SŠ	
Bistra	28	6	18	4	-	10	6	-
Javorje	38	4	29	5	-	26	7	-
Koprivna	37	3	32	2	-	29	13	4
Ludranski vrh	26	2	21	2	1	21	4	-
Podpeca	109	3	104	2	-	43	12	2
Topla	3	-	3	-	-	4	2	-
skupaj	214	18	207	15	1	133	44	6
Črna	1060	340	653	65	1	275	134	22
skupaj %	100	7,5	85,9	6,2	0,4			
Črna %	100	32,1	61,6	6,1	0,1			
KS Črna	1301	358	860	80	2	408	178	28
obč. Ravne	10894	5178	4798	910	2	3238	1387	381
KS Črna %	100	27,5	66,1	6,1	0,2			
obč. Ravne %	100	47,5	44,0	8,4	0,0			

3. METODOLOŠKA IZHODIŠČA IN REZULTATI RAZISKAVE

V prvi fazi raziskave pogojev za oblikovanje dislociranih PC Železarne Ravne smo vzeli za izhodišče 3 skupine aktivnih prebivalcev:

- delavci, ki dnevno migrirajo v Železarno Ravne,
- brezposelni,
- delavci na začasnem delu v tujini.

Skupno smo izvedli 142 ankēt (anketa in izpisi iz vseh 142 anket so priloženi v prilogi), s katerimi smo anketirali 152 oseb v 138 gospodinjstvih, in sicer: 111 oseb (v 97 gospodinjstvih) zaposlenih v Železarni Ravne, 14 brezposelnih in 15 na začasnem delu v tujini (tabela 8). Poleg tega smo opravili anketo na 3 kmetijah, ki ne spadajo v nobeno omenjeno skupino, ker so vsi člani aktivni na kmetiji.

Tabela 8: ŠTEVILO ANKETIRANCEV PO AKTIVNOSTI

	sk.	KS Črna	
		sk.	%
zaposleni v ŽR	112	111	77,6
brezposelni	21	14	9,8
na delu v tujini	16	15	10,5
drugi	3	3	2,1
skupaj	152	143	100

Prav anketiranje aktivnih članov teh kmetij je pokazalo, da je za oblikovanje posameznih PC, skupin celic ali celičnih tozdov potrebna globalna raziskava, v katero niso vključeni samo dnevni migranti, brezposelni in delavci na začasnem delu v tujini, temveč tudi tiste kmetije, ki nimajo nikogar zaposlenega izven kmetijstva.

Pri anketiranih treh skupinah se je pokazala predvsem velika zainteresiranost za delo na domu (tabela 9). Le 17% anketiranih ni iz-

reklo pripravljenosti za delo na domu. Ločili smo jih v štiri skupine:

- tiste, ki so pripravljeni za organiziranje PC na svojem domu, saj imajo po svojem mnenju za to tudi ustrezen prostor,
- tiste, ki so pripravljeni delati v PC, pa za to nimajo primerne prostora,
- tiste, ki niso pripravljeni za delo v PC,
- tiste, ki se niso odločili.

Tabela 9: ANKETIRANA GOSPODINJSTVA GLEDE NA OSEBNO
PRIPRAVLJENOST ZA ORGANIZIRANJE PC

	sk.	KS Črna	zaposleni v ŽR		ostali	
			št.	%	št.	%
pripravljeni - delo in prostor	30	28	24	24,7	4	12,5
pripravljeni - le delo	63	60	52	53,6	8	25,0
niso pripravljeni	31	27	17	17,5	10	31,3
ne vedo	14	14	4	4,1	10	31,3
skupaj	138	129	97	100	32	100

Velika zainteresiranost za delo na domu pri dnevnikih migrantih, zaposlenih v Železarni Ravne, je razumljiva, saj sta izguba časa in napor pri doseganju delovnega mesta izredno velika, hkrati pa zlasti v zimskem času pri prevozu nastajajo zastoji zaradi prometnih ovir, ki jih prinaša sneg.

Pri brezposelnih gre v veliki meri za take, ki nimajo ustreznih prostorov. Od 14 anketiranih imata prostor le dva.

Zelo otežkočena je definicija zdomstva. Večina anketiranih nima v domačem kraju več pravih korenin; nekaterim so pomrli starši, nima-

jo več doma, nekateri imajo le brate ali sestre ali pa še teh ne. Niso več povezani z domačim krajem, nimajo lastnine, prihajajo redko, nekateri sploh ne, zato bo potrebno to skupino obravnavati posebej, kolikor se računa na njihovo vračanje.

Po vrsti objektov, primernih za PC, smo razdelili vse anketirane na tri skupine:

- kmetije (s kmečkim gospodarstvom),
- eno- in dvodružinske hiše,
- starejše večstanovanjske hiše in stanovanja v bloku (brez kmečkega gospodarstva). (tabela 10).

Tabela 10: ŠTEVILO ANKETIRANIH GOSPODINJSTEV GLEDE NA VRSTO STANOVANJA

	KS		zaposleni v ŽR		ostali	
	sk.	Črna	št.	%	št.	%
kmetija	17	17	11	11,3	6	18,8
enodružinska hiša	48	47	37	38,1	10	31,3
blok ali st. večstanovanjska hiša	73	65	49	50,5	16	50,0
(od teh v bloku)	(49)	(45)	(34)		(11)	
skupaj	138	129	97	100	32	100

Ker je po naših dognanjih zelo pomemben kriterij za lokacijo PC tudi infrastrukturalna opremljenost hiše, smo proučili tudi opremljenost objektov z vodovodom, elektriko, telefonom, kanalizacijo, lastnim prevoznim sredstvom in celotno prometno dostopnost lokacije.

Pri anketiranju smo proučili tudi kvalifikacijo delovne sile oziroma delo, ki ga opravljajo dnevni migranti v Železarni Ravne. Glede na primernost za delo v PC smo jih ločili na več kategorij:

- kader za obdelavo kovin z ustrezno izobrazbo (strojni ključavničarji, rezkalci, brusilci, livarji),
 - kader za obdelavo kovin - priučeni,
 - tehnično-vodstveni kader (vodje oddelkov, raziskovalni delavci...),
 - administrativni kader (knjigovodje, referenti...),
 - kader za vzdrževanje (električarji, gasilci, skladiščniki, šoferji..),
 - ostali (medicinske sestre, gimnazijski maturant, trgovke...)
- (tabela 11).

Tabela 11: ŠTEVILO ANKETIRANCEV GLEDE NA DELOVNO MESTO
(delo, ki ga opravljajo)

	KS Črna	zaposleni v ŽR		ostali	
		št.	%	št.	%
kader za obdelavo kovin	71	69	62,2	2	6,3
(od teh priučeni)	(18)	(16)	(23,2)	(2)	(100)
tehnično-vodstveni kader	16	16	14,4	-	-
administrat. kader	10	10	9,0	-	-
kader za vzdrževanje	17	13	11,7	4	12,5
drugi	14	3	2,7	11	34,4
brezposelni	15	-	-	15	46,9
skupaj	143	111	100	32	100

Na osnovi zbranega gradiva so bile izdelane štiri analitske in ena sintetska karta:

- karta 1: Struktura anketiranih gospodinjstev,
- karta 2: Struktura anketirancev,
- karta 3: Stavbni fond anketiranih gospodinjstev,
- karta 4: Infrastruktura anketiranih gospodinjstev,
- karta 5: Primernost anketiranih gospodinjstev za lokacijo PC.

Namen kartografske analize je bil dobiti prostorski pregled pogojev za lokacijo dislociranih PC najprej po posameznih elementih, nato pa na osnovi analize njihove medsebojne povezanosti in odvisnosti. Cilj je bil tudi določitev posameznih skupin tipov lokacij, ki so pogoje ne z do sedaj opredeljenimi pogoji za lokacijo PC.⁺

Karta 1 prikazuje strukturo anketiranih gospodinjstev po:

- številu članov gospodinjstva,
- številu aktivnih članov gospodinjstva,
- številu članov gospodinjstva, zaposlenih v Železarni Ravne, brezposelnih ali na začasnem delu v tujini,
- viru dohodka gospodinjstva.

Gospodinjstva na kmetijah imajo povprečno okoli 5 članov, v eno- in dvodružinskih hišah ter v blokkih pa 3 - 4 člane. Aktivna sta v povprečju po dva člana. V Železarni Ravne je iz Črne zaposlenih 85 oseb iz 75 gospodinjstev (tabela 12). Iz okoliških naselij pa je v Železarni Ravne našlo zaposlitev 26 oseb iz 22 gospodinjstev. Največ gospodinjstev daje po enega zaposlenega v Železarni, 14 gospodinjstev po 2 in eno gospodinjstvo 3.

Med brezposelnimi prebivalci KS Črne je bilo anketiranih 14 oseb v 14 gospodinjstvih, od delavcev na začasnem delu v tujini pa 15 gospodinjstev. Med 129 anketiranimi gospodinjstvi jih ima torej 97 vsaj enega člana zaposlenega v Železarni Ravne.

Kmetije imajo v glavnem več virov dohodka. Glavni vir je prh 10 (od 11 anketiranih) kmetijah redna zaposlitev v Železarni in le v enem primeru gozdarstvo. Kot dodatni vir se vrstijo kmetijstvo (na 7 kmetijah), gozdarstvo (2) in pokojnine (2). 7 kmetij ima celo 3 vire

⁺ Zaradi velikosti kart in obsega dela je izdelanih le nekaj kompletov analitskih in sintetskih kart, ki so namenjene izvajalcu in naročniku raziskovalne naloge. Zato posredujemo njihove opise.

dohodkov. Na treh vzorčnih kmetijah ni nihče zaposlen v Železarni, njihov glavni vir dohodka sta pa gozdarstvo in kmetijstvo.

Med stanovalci eno- in dvodružinskih hiš ter blokov ima kar 58 redno zaposlitev kot edini vir dohodka, kot dodatni vir pa se največkrat pojavlja pokojnina (25).

Tabela 12: ŠTEVILO ANKETIRANCEV GLEDE NA AKTIVNOST -
PÓ NASELJIH

naselje	Bistra	Javorje	Koprivna	Ludranski vrh	Podpeca	sk. okoliška naselja	KS Črna	Črna	Center	Lampreče	Mušenk	Pristava	Rudarjevo
zaposleni v ŽR	2	6	7	4	8	26	111	85	30	9	4	11	31
brezposelni	-	1	2	-	1	4	14	10	6	1	-	1	2
na delu v tujini	1	-	-	-	2	3	15	12	7	1	-	-	4
drugi	-	-	3	-	-	3	3	-	-	-	-	-	-
skupaj	3	7	12	4	11	36	143	107	43	11	4	12	37
št. gospo- dinjstev s člani, zapo- slenimi v ŽR	2	6	6	3	5	22	97	75	25	5	8	10	27

Karta 2 prikazuje strukturo anketirancev po:

- starosti,
- izobrazbi,
- poklicu in delovnem mestu.

Starostna struktura anketirancev je zelo ugodna, saj je kar 87 oseb starih do 29 let, 32 od 30 do 39 let in 23 nad 40 let. Starostna struktura anketirancev, ki so zaposleni v Železarni Ravne, pa je naslednja: 77 (69,4%) je starih do 29 let, 23 (20,7%) od 30-39 let in le 10 (9%) nad 40 let. (tabela 13)

Izobrazbena in poklicna struktura se kažeta v delovnem mestu. Od 111 anketirancev, zaposlenih v Železarni Ravne, je kar 69 (62,2%), zaposlenih pri obdelavi kovin. Od teh je le 16 (23,2%) priučениh, drugi imajo ustrezno kovinsko šolo. Večina jih je tudi osebno pripravljenih za delo v PC (tabela 13),

Tabela 13: V ŽELEZARNI RAVNE ZAPOSLENI ANKETIRANCI GLEDE NA DELOVNO MESTO, STAROST IN OSEBNO PRIPRAVLJENOST ZA ORGANIZIRANJE PROIZVODNIH CELIC

delovno mesto		starost			okoliška nasel.	Črna	KS Črna
		do 29	30 - 39	nad 40			
kader za obdelavo kovin	sk.	51	13	5	21	48	69
	P	11	4	1	9	7	16
	D	30	9	2	8	33	41
	N	10	-	2	4	8	12
tehnično-vodstveni kader	sk	10	4	2	3	13	16
	P	3	2	1	1	5	6
	D	3	2	1	1	5	6
	N	4	-	-	1	3	4
administrativni kader	sk	6	3	1	2	8	10
	P	2	-	-	-	2	2
	D	3	2	-	1	4	5
	N	1	1	1	1	2	3
kader za vzdrževanje	sk	8	3	2	5	8	13
	P	3	2	-	4	1	5
	D	4	1	1	1	5	6
	N	1	-	1	-	2	2
druga delovna mesta	sk	2	-	1	-	3	3
	P	-	-	-	-	-	-
	D	-	-	-	-	-	-
	N	2	-	1	-	3	3
skupaj	sk	77	23	11	31	80	111
	P	19	8	2	14	15	29
	D	40	14	4	11	47	58
	N	18	1	5	6	18	24

P - pripravljen za org. PC - poleg dela nudi tudi prostor

D - pripravljen za org. PC - nudi le delo

N - ni pripravljen, ne ve

Karta 3 prikazuje stavbni fond anketiranih gospodinjstev glede na:

- vrsto stanovanja (hiše),
- izkoriščenost in možnost razširitve stanovanja (hiše),
- vrsto gospodarskega poslopja,
- izkoriščenost ter možnost razširitve gospodarskega poslopja.

Največje število (45) gospodinjstev v KS Črna prebiva v bloku, sledijo enodružinske hiše (41), kmečke hiše (22) in starejše večstanovanjske hiše (20). Od zaposlenih v Železarni Ravne (tabela 14) pa jih v Črni 15 prebiva v kmečkih hišah, v okoliških naseljih pa 13, od teh je po mnenju lastnikov 5 nezadostno izkoriščenih ali se jih da razširiti. Enodružinskih hiš je 34, v naselju Črna 29 in v okoliških naseljih 5. Od teh jih je 9 še možno povečati oziroma niso polno izkoriščene (kar 6 v naselju Črna). 34 gospodinjstev prebiva v bloku, v starejših večstanovanjskih hišah pa 14 gospodinjstev. Izkoristiti je mogoče le dva objekta.

Največje število gospodinjstev nima gospodarskega poslopja (61) (tabela 14), največ teh pa je v samem naselju Črna; 15 gospodinjstev ima hlev, 10 garažo, oboje (hlev in garažo) ima 8 gospodinjstev; ostala gospodarska poslopja pa imajo tri gospodinjstva. Izkoriščenost in možnost povečave je osnovana na osebni presoji anketiranca.

Tabela 14: STAVBNI FOND ANKETIRANIH GOSPODINJSTEV S ČLANI
ZAPOSLENIMI V ŽELEZARNI RAVNE

		Bistra	Javorje	Koprivna	Ludranski vrh	Podpeca	sk. okoliška naselja	KS Črna	Črna	Center	Lampreče	Mušnik	Prištava	Rudarjevo
<u>STANOVANJA (HIŠE)</u>														
kmečka hiša	sk	1	2	3	2	5	13	15	2	-	-	-	2	-
	n		1	1	1	2	5	5						
enodružinska hiša	sk	1	1	1	1	1	5	34	29	12	5	4	8	-
	n	1	1		1		3	9	16	1	1	2	2	
blok	sk	-	-	2	-	1	3	34	31	4	-	-	-	27
	n													
star. več. stanov. hiša	sk	-	1	-	-	-	1	14	13	9	-	4	-	-
	n							2	1	1		1		
skupaj stano- vanj (hiš)	sk	2	4	6	3	7	22	97	75	25	5	8	10	27
	n	1	2	1	2	2	8	16	8	2	1	3	2	
<u>GOSPODARSKA POSLOPJA (po gospodinjtstvih)</u>														
ni gosp. poslopja		-	1	1	-	1	3	61	58	17	2	7	9	23
hlev s skednjem	sk	1	-	4	1	3	9	15	6	3	1	1	1	-
	n			1		1	2	3	1	3				
garaža	sk	1	1	-	-	-	2	11	9	4	1	-	-	4
	n							3	3	1	1			1
hlev s skedn. in garaža	sk	-	2	1	2	2	7	8	1	1	-	-	-	-
	n				2		2	2						
druga gosp. poslopja	sk	-	-	-	-	1	1	2	1	-	1	-	-	-
	n													
skup. gospod. z gosp. posl.	sk	2	3	5	3	6	19	36	17	8	3	1	1	4
	n			1	2	1	4	8	4	2	1			1
št. hlevov		1	2	5	3	5	16	23	7	4	1	1	1	-
št. garaž		1	3	1	2	2	9	18	9	5	-	-	-	4

sk - skupno število gospodinjtstev z določeno vrsto objekta
n - število neizkoriščenih objektov ali objektov
z možnostjo razširitve

Karta 4 prikazuje infratstrukturo anketiranih gospodinjstev glede na:

- opremljenost gospodinjstev z vodo, elektriko, kanalizacijo, telefonom in avtomobilom,
- prometno dostopnost,
- izgubo časa pri potovanju na delo.

Kmetije so sorazmerno dobro infrastrukturno opremljene. Le 2 imata samo vodo in elektriko (Podpeca, Koprivna), največ jih ima vodo, elektriko in avtomobil (6), 2 kmetiji pa imata tudi telefon (Ludranski vrh št. 20 in št. 5).

Med eno- in dvodružinskimi hišami ter bloki je 5 gospodinjstev, ki imajo le vodo in elektriko, 24, ki imajo tudi urejeno kanalizacijo, 14, ki imajo vodo, elektriko in avtomobil, 29, ki imajo 4 različne elemente infrastrukturne opremljenosti, ostala gospodinjstva (16) pa imajo vseh 5 elementov. Vsi ti podatki se nanašajo le na anketirane, ki so zaposleni v Železarni Ravne. Ob tem lahko navedemo še podatek, da ima od 138 anketiranih gospodinjstev telefon le 27.

Izguba časa pri potovanju na delo je v tesni korelaciji s samo oddaljenostjo bivališča gospodinjstva, kvaliteto cestišča in prevoza.

Karta 5 je sintetska in prikazuje primernost anketiranih gospodinjstev za organizacijo PC glede na:

- vrsto, izkoriščenost in možnost razširitve stanovanja (hiše),
- vrsto, izkoriščenost in možnost razširitve gospodarskega poslojja,
- opremljenost in prometno dostopnost gospodinjstva,
- poklic in delovno mesto anketiranca.

Po analizi podatkov in kart smo izdelali širši izbor primernih lokacij za organiziranje PC (karta 6) ter naredili njihov seznam z vsemi podatki.

Glede na vrednosti omenjenih kriterijev smo jih po metodi postopnega izločanja razvrstili v 6 kategorij primernosti:

- najbolj primerni za organiziranje PC (imajo primeren prostor in primeren poklic),
- primerni (imajo primeren prostor, poklic ni najbolj primeren, potrebna prekvalifikacija),
- nimajo ustreznega prostora (a so zainteresirani in imajo ustrezen poklic),
- tehnično - administrativni kader (s primernim prostorom ali pa so zainteresirani za organizacijo PC),
- niso pripravljeni za organiziranje PC na svojem domu (čeprav imajo za to primeren prostor in poklic),
- brezposelni (s primernim prostorom, a nimajo primerne poklica).

Ločili smo jih tudi glede na vrsto objekta, v katerem prebivajo:

- kmetija (s kmečkim gospodarstvom),
- kmečka hiša (brez kmečkega gospodarstva),
- enodružinska hiša,
- starejša večstanovanjska hiša,
- brezposelni na kmetiji.

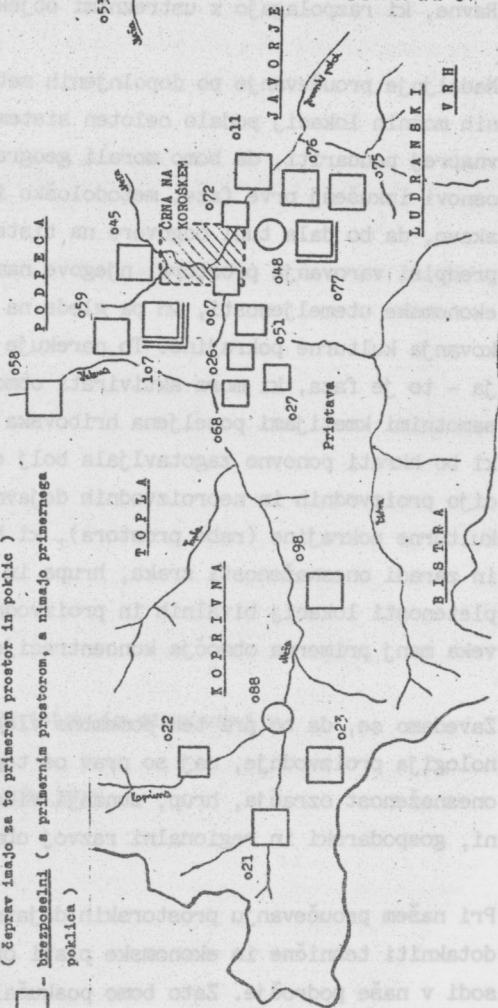
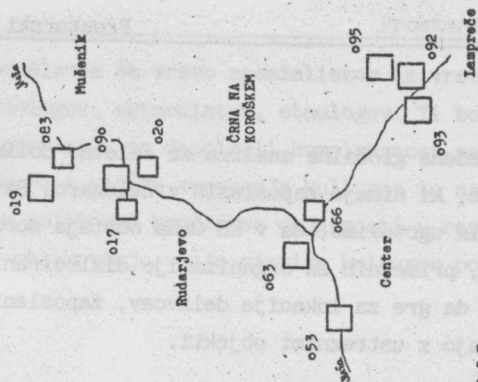
ŠIRŠI IZBOR PRIMERNIH LOKACIJ ZA ORGANIZIRANJE FC

V KS ČRNA

- najbolj primerne za organiziranje FC (imajo primeren prostor in primeren poklic)
- primerne (imajo primeren prostor, poklic ni najbolj primeren, potrebna prekvalifikacija)
- nimajo ustreznega prostora (a so zainteresirani in imajo ustrezen poklic)
- tehnično - administrativni kader (s primernim prostorom ali pa so zainteresirani za organizacijo FC)
- niso pripravljene za organiziranje FC na njihovem domu (čeprav imajo za to primeren prostor in poklic)
- bresposelni (s primernim prostorom, a nimajo primerne poklica)

- kmetija (s kmetijskim gospodarstvom)
- kmečka hiša (brez kmečkega gospodarstva)
- enodružinska hiša
- starejša večstanovanjska hiša
- bresposelen na kmetiji

- 25 -

raziskovalna naloga:
GEOGRAFSKO PROJEVANJE PRIMERNOSTI
ORGANIZIRANJA PROIZVODNIH CELIC
NA KOROŠKEM

1. faza raziskave

nosilec: prof.dr. Vlado Klemenčič
naloga financira: Zvezarna Ravne
december 1984

4. ZAKLJUČEK

Čeprav ni bila izvedena globalna analiza za celotno dolino in niso bile proučene kmetije, ki nimajo zaposlenih v Železarni Ravne, lahko že v tej prvi fazi dela ugotovimo, da v KS Črna obstaja sorazmerno veliko število lokacij, primernih za organizacijo dislociranih PC. Še posebej pomembno je, da gre za lokacije delavcev, zaposlenih v Železarni Ravne, ki razpolagajo z ustreznimi objekti.

Nadaljnje proučevanje po dopolnjenih metodah bo poleg podobe posameznih možnih lokacij podalo celoten sistem lokacij. Vendar je treba že vnaprej poudariti, da bomo morali geografi pri svojih proučevanjih, na osnovi izkušenj prve faze, metodološko izpopolniti in poglobiti raziskavo, da bo dala tudi odgovore na tiste dejavnike, ki so povezani s predpisi varovanja prostora, njegove namenske izrabe, razvoja naselij, ekonomske utemeljenosti, in pa glede na celoten kompleks takega oblikovanja kulturne pokrajine. To narekuje tretja industrijska revolucija - to je faza, ki mora aktivirati območja, podvržena praznjenju (s samotnimi kmetijami poseljena hribovska obrobna območja KS Črne), in ki bo hkrati ponovno zagotavljala bolj enakomerno poselitev in lokacijo proizvodnih in neproizvodnih dejavnosti. To pa pomeni tak razvoj kulturne pokrajine (rabe prostora), ki bo razkrajal že prenaseljena in zaradi onesnaženosti zraka, hrupa in sploh preveč intenzivne prepletenosti lokacij bivalnih in proizvodnih funkcij za življenje človeka manj primerna območja koncentracije.

Zavedamo se, da bo pri tem pomembno vlogo igral izbor izdelka in tehnologija proizvodnje, saj so prav od tega odvisni poraba energije, onesnaženost ozračja, hrup, zunanji videz pokrajine ter sploh socialni, gospodarski in regionalni razvoj območja.

Pri našem proučevanju prostorskih dejavnikov se seveda nismo mogli dotakniti tehnične in ekonomske plati organiziranja PC, kar tudi ne sodi v naše področje. Zato bomo poskušali v nadaljnjih raziskavah

vključiti med sodelavce še vrsto specialistov iz vrst industrijskih psihologov, tehnologov, ekonomistov, etnologov. Ti bodo s svojih vidikov kritično preverili in dopolnili kompleksnost zasnovanih lokacij za organiziranje PC z vidika varovanja kulturne in naravne dediščine ter vključevanja celotnega kompleksa dejavnosti v razmeščanje PC, kar naj bi vodilo k oblikovanju višje razvite kulturne pokrajine.

VIRI: Popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj v
SR Sloveniji, 31.3.1981.
Zavod SRS za statistiko, Ljubljana